

Milan Fabjančič:

Čuden gost.

(Iz zbirke «Krematorij živih».)

V mehkih valovih teme se je nekaj gibalo, plaho kolobarilo, kakor da si ne upa v bližino. Za hip je bilo že čisto blizu, da bi bil lahko zgrabil z roko in pogledal v obraz temu nemirnemu, valujočemu prhutanju, ki je kakor pred bičem brez glasu odskočilo prav v črni kot, kjer se je zvijalo v neslišnih zgibih in brez uspeha sililo naprej v zabasano temo, se borilo s pajčevinastim plaščem poznojesenske burje, ki se je piskajoč rinila skozi široke špranje barake in rezala v kosti. Plašč pa se sproti trga na komolcih, kolenih in na hrbtu; ogrinja se in ogrinja, nanovo zakriva gola mesta s trgajočo se pajčevino, burja pa žvižga in prši ledeno žerjavico...

Naenkrat pa se je pričelo v kotu hihitati, poskakovati od tal, se pritajeno smejati v dlani in — krohotajoč se je planilo v silnem skoku na sredo barake, ki se je vsa stresla in se stisnila. Videlo pa se ni čisto nič, kdo in kaj je, niti uho ni moglo natančno zaznati, le čutiti se je dalo, čutiti kakor smeh in govor, čutiti, kako se premika, postaja in gleda z ognjeno se svetlikujočimi očmi. Dolgo ni hotelo izpregovoriti, gotovo je računalo na važnost svojega obiska in se polagoma pripravljalo k besedi. Šlo je nevidno in neslišno od enega kraja barake do drugega in se ustavljalo pri ležiščih, kjer so v mrazu medlela v klobčiče zvita človeška telesa, se pripogibalo k njim, kakor da prisluškuje njihovim razgretim sanjam, se nasmihalo in se odmikalo, dokler se ni ustavilo tihoma, se visoko zravnalo in kakor učitelj v šoli zviška malovažno vprašalo: «Kako je?»

«Imenitno!» sem zategnil. «Zakaj pa strašiš po baraki, moj čudni gost?»

«Po baraki?» se je gromko zasmel gost. «O, prijatelj moj, jaz strašim po vsem svetu, noč in dan.»

«Potem si pa hud ptič! Dozdeva se mi, da si velik čudak.»

«Čudak? Hm, morebiti —. Ali te je groza?»

«Bedak! Saj te ne vidim, komaj se mi zdi, da te slišim, pa bi me bilo groza? Posebno odlične vrste komedijant si, ker si tako skrivnosten.»

Beseda «komedijant» je spravila gosta v živahno veselost, da se je trikrat zavrtel in topotnil z ного ob tla. «Da, da — zadel

si: komedijant sem, čeprav se nisem rodil za ta vzvišeni poklic. Hahaha, komedijant, imenitna beseda!» Pričel se je tako bučno in nevzdržno smejati, da se je dušil, se prijel za prsi in mukoma s solzami izdaval: «Imenitno, komedijant — hahaha!»

«Ne rogovili, da jih ne zbudiš! Vsi spijo, ne jemlji jim za služnega počitka. Rad bi ti videl v obraz, dragi moj, čudni gost. Skloni se nižje, preslab sem, da bi se dvignil.»

«Rad bi videl moj obraz?» se je pikro začudil gost in se sklonil tako nizko, da sem razločno čutil njegovo ostro dihanje na svojih licih. Gost je bil brez obraza, le dvoje silnih, krvavo dehtečih plamenov je sevalo iz teme. Težko dihajoč, kakor da ga mori strašna teža in z glasom naporno se borečega je šepnil: «Jaz nimam obraza, razumeš; nisem človek in ne žival, jaz sem mrtva, čisto mrtva stvar in vendar strahota vseh strahot.»

«V resnici si čudna, zelo čudna reč,» sem se umaknil njegovemu ostremu dihu in sršočemu pogledu, «da bi me bilo skoro strah in groza. Skrivnostni si in zagoneten —.»

«Čudovita zadeva, ali ne? — Stoj! Zdi se mi, da se nekje za seboj prikrito smeješ. Pazi se!»

«Da, smejem se. Predlagam, da se zaradi svoje čudovitosti postaviš na glavo in se zavrtiš krog svoje osi, da bo zadeva še bolj nerazrešljiva. Haha, najbolj so mi po godu skrivnostni bedaki.»

Gost se je pomilovalno nasmehnil in mi položil roko na čelo. Kakor da me je obsul z ledenim prahom, me je zazeblilo in pričel sem trepetati: «Pusti me in pojdi k vragu!» Pa se je gost samo dobrotno nasmehnil in dejal:

«Sirota! To je mrzlica, vročica, hehehe —.»

«Stoj, proč z roko! — Ne, nikakor ne, khm; meni je dobro, izborno. Izgini! Ali te to kaj briga? Rajši povej, kdo si! Ne ljubim ugank —.»

On pa se je vedno še nasmihal, le roko je bil umaknil.

«Smiliš se mi, prav zares se mi smiliš, kakor se mi, recimo, smili drobčkan pohojen golob.»

«Ba ti, dobrotljivi usmiljenik!» sem iztegnil roko pod ona dva plamena, ki sta žarela iz njega zahrbtno pomilovanje in omalovažujoči smeh, da bi ga pahnil od sebe. Pri tej besedi pa se je v gostu uprlo, divje je odskočil in se napol kakor tetiva, ki je namerjala dvoje ognjenih streljic.

«Usmiljenik?!» je zarjul, da se je stresla baraka z vso svojo medlečo temo. «Kaj blebečeš! Ali hočeš videti, kdo sem?»

«Magari, komedijant —,» sem se mu zarogal.

«Hočeš občutiti, kaj zmorem?» je pršlo iz njega, kakor da stresa pesti.

«Velja!» sem se še bolj zasmeljal.

«Ha, ali hočeš, da se boš zvijal kakor črv» — «Joj...» — «in da boš kakor blazen begal naokrog in iskal svojega konca» — «Hohoho — strašno, to je strašno!» — «trepetajoč kakor bilka?»

«Joj, stoj! Nikar, to bi bilo prezverinsko, prekleti komedijant!»

Čudni gost je navalil s sunkovito silo, se kričeč vsedel k meni na tla, mi zažel zapestje in sikal: «Ti se smeješ, ti v klobčič zvita smet, ki trepetaš od mraza kakor ciganski pes in ti glad štrli iz vsega telesa? Ali se boš še smejal, ko te bom stiskal za grlo in ti preobračal drob kakor kup kamenja? Govori, dokler je še čas!» Vse hujše je stiskal zapestje in vse silneje je gorelo iz njegovih gorečih jamic.

«Ah, meni se ne ljubi! Če si zver, bodi zver! Rad bi imel mir, večer mir. Pojdi drugam uganjat svoje neumnosti! Jaz sem tvoj suženj.»

«Vidiš, to je beseda! Sedaj sem zadovoljen —,» se je umiril čudni gost in se zvito, prav po lopovsko nasmihal. Zapestje je popolnoma popustil, še odmaknil se je nekoliko. Tista dva ognja sta se umirila in sta le skromno, nekam plaho utripala. Vse naokrog je utihnilo, tema se je pohlevno sprehajala po baraki, zunaj pa je žvižgajoč preko zmrzle ravni divjala ledena burja. Gost je umolknil, tišji je bil od tišine same, kakor da se je nekam zamislil: morebiti je prisluškoval ostremu pišu tam zunaj, ali pa je bil celo razžaljen. Bil je topel kakor dobrota sama in mehak kakor brezskrben smeh otrok. Bilo mi je žal zanj in nežno sem ga vprašal: «Kdo si vendar? Ali hočeš ostati skrivnost?»

Gost pa je le molčal, še nasmehnil se ni več in plamenčka toliko da sta se razločila. Kakor da je legla nanj žalostna potrtnost in vdanost v neizbežnost usode, je dremotno ždel poleg mene in je bil prej pomilovanja vreden kakor pa hude besede.

«Nesrečen se mi zdiš, pomilovanja vreden, dragi čudak —.»

«Ha! Da —,» se je zganil gost osuplo in se še bolj zgrbil. Komaj slišno je šepnil z nekakšnim strahom in nejevernostjo. «Zakaj jaz sem preklet —.»

«Preklet?» Zazeblo me je do kosti, vse v temi se je ostro zganilo, zunaj je rezko jeknilo, kakor da se je razbila šipa, po baraki so se krhali hipni kriki v klopčič zvutih, v spanju prezebojočih teles. «Pa kdo te je preklet?»

«Človek!» je kratko odgovoril gost in ker ni dobil potrdila, se je okrenil čisto proti meni; plamenčka sta se zabliskala in vdručič je vsekalo: «Dà, človek!»

«O, ta nerodni človek! Čemu eksistira ta bedasti stvor?»

Zmignil je z rameni, kakor bi se hotel otresti nadležnega bremena. Pričel je tiho požvižgavati, nemirno zreti predse kakor tisti, ki premišljuje težka vprašanja. Nenadoma se je prekinil, se ves stresel in izpregovoril je z mirnim, ugotavljajočim glasom:

«Ko je človek spoznal mojo vrednost, je padlo name prekletstvo, ker me je začel tehtati in rezati. Ljudje pa so se zagrizli drug v drugega kakor stekli psi. Z noži, s katerimi me režejo, režejo sami v svoje meso globoko krvaveče rane.»

«Povej, kdo si!»

Kakor da je preslišal, je mirno predse zroč nadaljeval negiben, suh in trd kakor železo. Pod neusmiljeno težo njegovih besed se je mračno zgoščala tema, se je strahoma stiskala onemela baraka. Gost je govoril:

«Jaz sem smeh in jok, up in obup, molitev in kletev, blagoslov in prekletstvo, sem pekoča potna sraga in krvavi žulj, sem bruha-joči vulkan krvi in kosti, sem življenje in smrt —.»

Vse naokrog je odrevenelo in zastalo, preko ravni je zažvižgala ledena burja in se tuleč zagnala v ropotajočo streho barake, gost pa je planil kvišku; iz ognjenih jamic so se mu kresale iskre in trdo zravnano je mrzlo in pikro govoril, kakor bi udarjalo masivno železno kladivo, pod udarci katerega se je stresalo vse naokrog v mučnih presledkih in je vsekrižem temno doneč odpevalo:

«Sem Bog in hudič obenem; meje med obema ne moreš potegniti —.»

«Bog — hudič.»

«Hrastom upogibam kolena, da treskajo ob tla kakor slabotni starci —.»

«Hrasti — — — kakor slabotni starci.»

«Sem nikdar rešena pravica in vedno živa krivica —.»

«Pravica — krivica.»

«Ljubezen spreobračam v sovraštvo in zavist —.»

«Ljubezen — sovraštvo — zavist.»

«Polnim ječe —.»

«Ječe —.»

«Ubijam zakone in razdiram države —.»

«Zakone — države.»

Umolknil je. Silni vihar, ki je divjal v njegovih prsih ga je utrudil, da je težko dihajoč zastal v svojem od besede do besede naraščajočem kipenju. Stal je sredi teme neviden in neslišen, samo tako strašno čuten, kakor onemoglo ogorčenje nad samim seboj in nad vsem, kar biva. Vse se je spojilo z njim, tema in piskajoča burja sta se mu pridružili, iz ognjenih njegovih jamic je plapolal nanovo se zbirajoči vihar v bliskajočih se lučih. Presokal je grobno tišino, jo zdrobil v prah s svojim razbesnelim krikom:

«Vsak dan krvavim iz stotisoč ran, pa ne črhnem besedice. Sladak sem v ustih svinje in svetnika, zakaj kar si je človek osvojil s silo svoje strašne pameti, je do tal pokvaril in uničil. Človek pa, ki se me je bil osvojil in je name pritisnil demonski pečat svojega prekletstva, da sem postal brezsilen suženj njegovega duha, srca in želodca, jaz, ki sem plod truda in znoja, je zavpil in kriči skozi stoletja isti oglušajoči krik: kruha, kruha! Hudič in Bog sta se stisnila v objem in sta planila v vrtoglavi ples življenja in smrti in plešeta ta ples do brezumnosti —.»

«Stoj! Kdo si? Čemu ta tvoj vserazdirajoči krik? Ali ga nisem slišal že nekje, slišal nemara že nešteto krat? Ali ne spremlja ta tvoj silni vik slednjega bitja od zibeli do groba? Stoj! Ne odmikaj se! —»

Odmikal se je zmirom bolj in bolj, njegova skrivnostna pojava se je gubila v brezobrazno nerazrešljivost, odpornost in gnus je puhtel od njega, gnus, ki mu je zavrl besedo, da je samo še razbesnelo hropel in se stiskal odmikajoč se v temo.

«Ujamem te —.»

«Hahaha, ne ujameš me —.»

«Ne kriči, da jih ne prebudiš! Pusti jih, naj sanjajo svoje razgrete sanje; proč s to tvojo krvoločno igro, komedijant! — Spoznal sem te in te poznam.»

«Ha! Spoznal? Da, da, da,» se je nesramno smejal in se odmikal. «Tim, tam, mačka miško lovi, tim, tam, tom, bibi-bibi —.»

Zakrohotal se je, planil iz barake, zaplesal preko taborišča in divjal: «Vstajajte, vstajajte! Tu sem, jaz sem tu, hi-hu-huu, kruh, kru-u-u-uuh — — — — —»

Vse je planilo iz mrzle dremavice, lesene stene so se rušile, razpadale v prah in pepel, iz ruševine pa se je dvignil viharni trušč in poživinjeni vzkriki živih mrličev in vse se je zapodilo za bežečim komedijantom, ki se je pretopil v pisk in vrišč ledene burje in odplul z volčjim tulenjem čez temno plan —.